

TULAJDONLÁS ÉS FÉMDETEKTOROS VIZSGÁLATOK

A földben rejlő minden régészeti, vagyis 1711 előtti lelet a nemzeti örökségünk része, melynek védelme, megőrzése és gondozása a legtöbb régészeti és örökségvédelmi intézmény elsődleges feladata. A régészeti leletek és lelőhelyek feltárása egyszeri és megismételhetetlen, mivel minden tárgy és jelenség ezzel kikerül eredeti összefüggéseiből, megsemmisül. A jelenleg hatályos örökségvédelmi törvények és jogszabályok hivatottak biztosítani nemzeti kincsünk fenntarthatóságát. Törvények határozzák meg, hogy ki végezhet régészeti feltárást ma Magyarországon, valamint jogszabályok tartalmazzák a különböző feltárástípusokra vonatkozó előírásokat. Ezek közé tartozik a régészeti megfigyelés, a terepbejárás, a légi fényképezés, a műszeres lelet- és lelőhely-felderítés, a leletmentés, valamint a próba- és megelőző feltárás.

Komoly viták tárgyát képezik az ingó régészeti leletanyaggal kapcsolatos jogszabályok. Az egyre nagyobb méreteket öltő tudatos műkincsavadászat és a fémdetektorral gyűjtött leletekkel folytatott illegális kereskedelem következtében ezek a tárgyi emlékek vannak a legnagyobb veszélynek kitéve. Egyszerű kezelhetőségük és könnyű hozzáférhetőségük miatt a különböző típusú fémdetektorokból ma már több tízezer található magánkézben. Természetesen meg kell különböztetnünk a véletlen előkerült leleteket a tudatos műkincsgyűjtéstől, hiszen ezekre az esetekre eltérő jogszabályok vonatkoznak. Minden esetben az előkerült tárgyakat haladéktalanul be kell jelenteni és meghatározott helyen be kell szolgáltatni. A törvényi szabályozás ellenére a leletek általában nem kerülnek be a múzeumokba, így megbecsülni sem tudjuk, hogy mekkora az a leletmennyiség, ami évről-évre magánkézben kallódik, illetve az országhatáron kívül kerül. Ennek egyik lehetséges okát a jutalmazás alacsony mértékében kell keresnünk. A jelenlegi jutalmazási gyakorlat, esetleges, érték alatti és az ingatlan tulajdonosára nem terjed ki.

Magyarországon a 18. századtól kezdve van szabályozás a kérdésben. A földből véletlenül előkerült tárgyak tulajdonjogát 1949-ig a római jogból származó harmadolás elve határozta meg. Az állam, az ingatlan tulajdonosa és a megtalálója ennek alapján osztoztak a leleten, illetve az állam megvásárolhatta az összes tárgyat a másik két szereplőtől. Az 1949. évi 13. számú törvényerejű rendelet azonban kimondta az állami tulajdon kizárólagosságát. Az 1963. évi 9. sz. tvr. feloldotta a korábbi kizárólagosságot, így a megtaláló, amennyiben az állam nem tartott igényt a megtalált tárgyra, megtarthatta azt, ellenkező esetben megfelelő díjazásra volt jogosult. Az 1975. évi 6. sz. tvr. a régészeti leletekre a társadalmi tulajdon kifejezést használta, azonban az 1997. évi CXL. törvény visszatért az állami tulajdon kifejezés használatára, és a továbbiakban már nem a lelőhely tulajdonosát, hanem a lelet megtalálóját részesítette anyagi elismerésben. A jelenleg hatályos 2001. évi LXIV. törvényben

Leletanyag - Tornyai János Múzeum

is az állami tulajdon kizárólagossága szerepel, azonban a leletről az állam nevében a kulturális örökség minisztere mondhat le a régészeti gyűjtőkörrel rendelkező múzeumok javára. A szabályozás szerint tehát a leletek a nyilvántartásba vétellel a múzeumok tulajdonába, ezzel kormányzati vagy önkormányzati tulajdonba kerülnek át.

Az illegális leletgyűjtés országos probléma. A régészeti lelőhelyek kifosztása a földrajzi környezettől függetlenül általános jelenség. Alig találunk olyan lelőhelyet, ahol nem lelhetők fel az amatőr régiségbúvárok tevékenységének nyomai. Ennek visszaszorítására több kormányzati szerv hatékony együttműködésére lenne szükség. Nem szabad elfelejtenünk, hogy egy-egy tárgy piaci vagy eszmei értékén kívül sokkal fontosabbak mindazok az információk, amelyeket a gyűjtésük során jegyeznek fel a régészek. Ezen adatok nélkül ma már nehezen elképzelhető a régészeti leletek társadalmi hasznosulása. Ugyancsak kívánatos lenne a szorosabb együttműködés az amatőr kutatók, megtalálók és a régészek között, mivel hazánk mintegy 6-800 fős régész-társadalmára nem lehet jelen minden lelet előkerülésekor és nem ellenőrizheti a becslések szerint is mintegy 5000 fő fémdetektorral rendelkező amatőr régiségbúvár tevékenységét.

Napjainkban a régészeti feltárásokon egyre szélesebb körben használnak különböző lelet- és lelőhely felderítésre alkalmas eszközöket és módszereket (fémdetektoros, földradaros, földmágneses vizsgálatok, légi fényképezés). Egyszerű kezelhetőségük és eredményességük miatt a különböző típusú fémdetektorok használata a legelterjedtebb. A lelőhelyek fémdetektorral történő szisztematikusan átkutatásának szükségessége a nagy felületen végzett régészeti feltárások ásatási technológiájának következménye. A gépi humuszolás miatt nagy mennyiségű adat elveszik, ugyanis a humuszban gyakran számos jól datálható tárgy található, amelyek hozzájárulhatnak az adott lelőhely pontosabb kronológiájának meghatározásához. Különösen igaz ez a „fém tárgyakkal gazdag” korszakok

lelőhelyein, mint például a középkori falvak területén. A Tornyai János Múzeum 2009-ben a Hódmezővásárhelyhez tartozó Kingéc nevű határ részben végzett próba- és megelőző feltárással párhuzamosan elvégezte a Hódmezővásárhely 209. számú régészeti lelőhely fémdetektorral történő szisztematikusan átvizsgálását is.

Az általunk végzett fémdetektoros vizsgálat alapvető célja a Hódmezővásárhely 209. lelőhelyen található Árpád-kori település időrendjének szűkebb időhatárok között történő meghatározása volt, melyet a kevésbé kidolgozott kerámia-típkronológia jelenleg nem tesz lehetővé. Minden egyes régészeti lelet helyét GPS-koordinátákkal rögzítettük és az előkerült jelenségeket dokumentáltuk. A leletek helyét később térképre szerkesztettük, azok szóródása, illetve sűrűsödése további elemzési lehetőségeket nyújt majd a feldolgozás során. A lelőhely átvizsgálása során összesen 88 darab, különböző régészeti korszakokból származó fémtárgy került elő. Legnagyobb számban Árpád-kori érmekeket találtunk. A műszeres leletfelderítés egyik legfontosabb eredménye egy korábban ismeretlen honfoglalás kori temető azonosítása volt.

Feltehetően egy vagy több, a terület szántása során megbolygatott honfoglalás kori sírból származnak a két- és egytagú csüngős ingnyakveretek és töredékeik, egy kisméretű bronz fülesgomb, valamint különböző bronz karperec töredékek. Az Árpád-kori viselet szerves részei voltak a csatok. Számos, különböző típusú csat és csattöredék került elő, melyek a 10–13. századra keltezhetőek. Az Árpád-kori ékszerek egy ép és egy töredékes fejes gyűrű, egy ezüst kőves gyűrű töredéke, valamint egy bronz mellkereszt töredéke képviseli. Emellett a lelőhelyen számos lapos, kerek, közepén átlukasztott ólomkarikát találtunk, melyek funkciója bizonytalan. További érdekesség egy emberalakos ólom fejes gyűrű töredéke, melynek pontos korszakhoz kötése bizonytalan.

A korábbi időszakokat néhány őskori bronztárgy (ár, csüngő, tű) töredéke és egy avar indadiszess kisszűjvég képviseli a leletanyagban.

A vizsgálat során előkerült középkori fémtárgyak és érmeke egy viszonylag hosszú életű Árpád-kori település képét tárják elénk. Az Árpád-kori pénzek között az 1048 és 1235 közötti időszak vereteit találhatjuk meg. A terület elnéptelenedésére a 13. század második felében kerülhetett sor a tatárjárás, vagy a 13. századi településkonzentráció következtében.

Az elvégzett műszeres lelet- és lelőhely felderítés során nem csak egy korábban ismeretlen lelőhelyet sikerült azonosítanunk, hanem a terület településtörténetét is olyan kronológiai időhatárok között rögzíthettük, melyre önmagában a próbafeltárás és a lelőhely egy kis részén végzett megelőző feltárás során előkerült leletanyag nem lett volna alkalmas.

Kép és szöveg: Csányi Viktor